

UDK 27-43:001.891(497.5)

Primljeno: 29. 10. 2011.

Prihvaćeno: 5. 12. 2011.

Izvorni znanstveni rad

PRIMJENA SUPSIDIJARNOSTI U CRKVENOM ŽIVOTU VJERNIKA LAIKA U HRVATSKOJ PREMA EMPIRIJSKOM ISTRAŽIVANJU O SUPSIDIJARNOSTI

Stjepan BALOBAN

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb

stjepan.baloban@zg.t-com.hr

Sažetak

Pojam i značenje načela supsidijarnosti ima sve veću važnost u društvenom životu, osobito unutar Europske unije. Budući da je načelo supsidijarnosti kao socijalno-filozofijsko načelo nastalo unutar socijalnog nauka Crkve (Pio XI., *Quadragesimo anno*, 1931.) i da je papa Pio XII. 1946. godine naglasio da to načelo vrijedi i za život Crkve, postavlja se pitanje o njegovoj primjenjivosti u crkvenom životu. Rasprava o toj tematici u teološko-crkvenom govoru nije završena ali je na neki način nakon *Druge izvanredne sinode biskupa u Rimu* (1985.) oslabila. Polazeći od te činjenice i od empirijskoga istraživanja o supsidijarnosti, koje je u Hrvatskoj provedeno u prosincu 2009. godine, autor se u članku na temelju dobivenih rezultata bavi mogućnostima primjene supsidijarnosti u crkvenom životu vjernika laika u Hrvatskoj. Nakon uvoda i prve točke u kojoj se ukazuje na teoretsku podlogu rasprave o primjenjivosti supsidijarnosti u crkvenom životu, a koju je autor obradio u članku »Mogućnosti supsidijarnosti u crkvenom životu« u *Bogoslovskoj smotri* (BS, 79 [2009.] 1), članak se na temelju spomenutoga empirijskoga istraživanja bavi pretpostavkama za supsidijarno ponašanje: razinom razumijevanja, mogućnošću utjecaja, preuzimanja odgovornosti, povjerenja i sudjelovanja. Rezultati istraživanja potvrđuju obje hipoteze. Prva, usprkos slabog poznavanja načela supsidijarnosti u Hrvatskoj, određeni se oblici supsidijarnog ponašanja mogu nazrijeti u vjersko-crkvenom životu vjernika laika. Druga, po supsidijarnom ponašanju hrvatski vjernici laici lakše se mogu uključiti u crkveni život u Hrvatskoj. Proizlazi da su se vjernici laici u Hrvatskoj spremni supsidijarno angažirati u crkvenom životu. Štoviše, oni smatraju da imaju već mogućnost utjecaja na donošenje odluka u crkvenom nego u društvenom životu. Temeljno je pitanje koliko im crkveni službenici omogućuju da po načelu supsidijarnosti budu angažirani u crkvenom životu u Hrvatskoj? Premda se tim pitanjem ne bavi ovaj članak, autor ukazuje na činjenicu, i to je najvažniji doprinos

ovoga rada, da su hrvatski vjernici laici spremni biti aktivniji u crkvenom životu i to po načelu supsidijarnosti.

Ključne riječi: supsidijarnost, pretpostavke za supsidijarno ponašanje, preuzimanje odgovornosti, mogućnost utjecaja, spremnost na sudjelovanje.

Uvod

U suvremenom svijetu i u društvu u kojem čovjek pojedinac postaje sve manje sudionikom događanja i promjena, a u kojem obitelj ali i organizacije civilnoga društva gube bitku s modernim kreatorima javnoga mišljenja i načina života, nužno se postavlja pitanje što učiniti kako bi se stvorio prostor i otvorile mogućnosti za čovjeka pojedinca, njegove inicijative i razvoj njegovih kreativnih sposobnosti koje pridonose razvoju općeg dobra a bez kojih je teško zamisliti promjene na bolje u svijetu i u pojedinim društvima? U tom kontekstu sve se više raspravlja o supsidijarnosti i o mogućnosti njezine primjene u različitim oblicima društvenoga, gospodarskoga i političkoga života. Poznato je da je katolička socijalna misao preko pape Pija XI. i njegove socijalne enciklike *Quadragesimo anno* (15. svibnja 1931.) otkrila i u javni diskurs uvela supsidijarnost kao socijalno-filozofijsko načelo kojim se može utjecati na društveni poredak.¹ Manje je poznato da postoje prijemori oko toga može li se i, ako može, pod kojim vidom primijeniti načelo supsidijarnosti i na crkveni život. Rasprava o tom pitanju prikazana je u članku »Mogućnosti supsidijarnosti u crkvenom životu«.² Taj se rad teoretski oslanja na spomenutu raspravu, a na temelju empirijskoga istraživanja provedenoga nakon toga u ovom se radu pokušavaju otkriti barem neke mogućnosti primjene supsidijarnosti u crkvenom životu vjernika laika u hrvatskoj Crkvi.³

¹ Usp. PIO XI., *Quadragesimo anno*. Enciklika u povodu četrdesete obljetnice »*Rerum novarum*« (15. V. 1931.), u: Marijan VALKOVIĆ (ur.), *Socijalni dokumenti Crkve. Sto godina katoličkoga socijalnog nauka*, Zagreb, 1991., br. 80–81, 54–55.

² Usp. Stjepan BALOBAN, *Mogućnosti supsidijarnosti u crkvenom životu*, u: *Bogoslovska smotra*, 79 (2009.) 1, 147–163.

³ Nakon što je unutar znanstveno-istraživačkoga projekta »Supsidijarnost u hrvatskom društvu« (203–1941533–0732) u tematskom broju *Bogoslovske smotre*, 79 (2009.) 1, teoretski obrađena tematika supsidijarnosti iz različitih vidova, provedeno je empirijsko istraživanje unutar dvaju projekata: »Supsidijarnost u hrvatskom društvu« (voditelj Stjepan Baloban) i »Društveni stavovi i međugrupni odnosi u hrvatskom društvu« (voditeljica Renata Franc). Terensko istraživanje u prosincu 2009. godine proveo je Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, a za potrebe projekta »Supsidijarnost u hrvatskom društvu« pokušalo se mjeriti kapacitet supsidijarnosti hrvatskoga društva.

S obzirom na temu primjene supsidijarnosti u crkvenom životu vjernika laika u Hrvatskoj susrećemo se s dvama temeljnim pitanjima, odnosno problemima. Prvi se odnosi na crkveno-teološku raspravu o mogućnosti primjene načela supsidijarnosti u crkvenom životu, koja nije završena. Drugi se odnosi na razumijevanje, odnosno nerazumijevanje pojma i načela supsidijarnosti u Hrvatskoj bilo da je riječ o društvenom životu bilo o crkvenom životu u Hrvatskoj. Usprkos tim dvama problema smatramo da je moguće, na temelju dobivenih rezultata iz spomenutoga empirijskog istraživanja, ukazati na mogućnosti supsidijarnoga ponašanja hrvatskih kršćana katolika u određenim segmentima života koji su povezani s vjerskim, odnosno crkvenim životom.

U odnosu na empirijsko istraživanje o supsidijarnosti u Hrvatskoj, postavljamo dvije hipoteze. Prva proizlazi iz konkretne hrvatske situacije: premda se supsidijarnost kao pojam općenito i kao načelo bilo društvenoga bilo crkvenoga života u Hrvatskoj slabo ili gotovo nikako ne poznaje, određeni oblici supsidijarnoga ponašanja mogu se nazrijeti u vjersko-crkvenom životu vjernika laika. Druga je hipoteza da se po supsidijarnom ponašanju u vjerskim i etičko-moralnim pitanjima hrvatski vjernici laici mogu lakše i djelotvornije uključiti u dinamiku života crkvene zajednice i tako ponuditi svoj nezamjenjivi doprinos razvoju crkvenog života u Hrvatskoj.

1. Mogućnosti primjene supsidijarnosti u odnosu na život vjernika laika

Petnaest godina nakon socijalne enciklike *Quadragesimo anno* (1931.), u kojoj je načelo supsidijarnosti predstavljeno kao mogući odgovor za pravednije uređenje društva,⁴ papa Pio XII. je u *Govoru novo ustoličenim kardinalima* 20. veljače 1946. godine potaknuo raspravu o mogućnosti primjene načela supsidijarnosti u životu Crkve.⁵ U svojem se tumačenju papa Pio XII. služio Poslanicom svetoga Pavla Efežanima ukazujući na tekst u kojem je riječ o jedinstvu i o ulozi pojedinca u Crkvi (usp. Ef 4,1-16). Pio XII. naglašava da je njegov prethodnik Pio XI. iz tog konteksta i misli sv. Pavla došao do praktičnog zaključka kada je »izložio načelo od općenite važnosti, što će reći: ono što pojedini ljudi sami i vlastitim snagama mogu činiti ne smije im se oduzeti i predati zajednici; prin-

⁴ Riječ je o povijesnom razdoblju između dvaju svjetskih ratova, to jest o vremenu sveopće gospodarske krize i opasnosti jačanja totalitarnih sustava, komunizma, fašizma i nacionalsocijalizma.

⁵ Usp. PIO XII., *Dal discorso ai nuovi cardinali sulla funzione della Chiesa per la ricostruzione della società* (20 febbraio 1946), u: Raimondo SPIAZZI (ur.), *I documenti sociali della Chiesa da Pio IX a Giovanni Paolo II* (vol. I: dal 1864–1965), Milano, 1988., br. 7, 550.

cip koji vrijedi jednako za manje zajednice i niži poredak u odnosu na veće zajednice i viši poredak. Budući da... svaka društvena aktivnost je po svojoj naravi supsidijarna, ona mora služiti kao potpora članovima društvenoga tijela, a ne da ih uništi ili apsorbira.«⁶ Nakon toga papa Pio XII. jasno navodi da supsidijarnost vrijedi i za život Crkve i to riječima: »Uistinu sjajne riječ, koje vrijede za društveni život u svim stupnjevima, a vrijede također i za život Crkve, bez da se nanosi šteta njezinoj hijerarhijskoj strukturi (naglasio S. B.).«⁷

O tome da supsidijarnost vrijedi i za život Crkve nije se praktički raspravljalo u teološko-crkvenoj literaturi sve do 1968. godine kada jedan od najvećih poznavatelja socijalnoga nauka Crkve u 20. stoljeću, Oswald von Nell-Breuning, skreće pozornost na taj izričaj pape Pija XII.⁸ Unutarcrkvena rasprava o primjenjivosti supsidijarnosti u Crkvi biva aktualnom na Prvoj izvanrednoj sinodi biskupa u Rimu 1969. godine još više na Drugoj izvanrednoj sinodi biskupa u Rimu 1985. godine. Iz današnje perspektive možemo reći da je Druga izvanredna sinoda biskupa, s jedne strane preporučila daljnju raspravu o toj tematici⁹, ali se, s druge strane nakon toga u službenim crkvenim dokumentima ta tematika više gotovo i ne spominje.¹⁰ Iznimku predstavlja rječnik Papinskoga vijeća »Iustitia et pax«, koji je načinjen kao pomoć u razumijevanju i tumačenju *Kompendija socijalnog nauka Crkve*.¹¹ U tom rječniku pod nazivom *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa* ukratko se spominje i primjena supsidijarnosti i to riječima: »Neka također bude spomenuto da je supsidijarnost naravno načelo, ali njegova primjena treba se razlikovati prema tipu zajednice: druga je primjena na političku zajednicu ili na obiteljsku zajednicu ili na život Crkve; to znači da kompetencija svakog autoriteta (i odgovarajuća dužnost supsidijarnosti) ovisi o temeljima na kojima počiva prije spomenuta vlast: politička, obiteljska, crkvena itd.«¹² Taj rječnik, koji je također objavljen

⁶ Isto.

⁷ Isto. O tome opširnije u: Stjepan BALOBAN, *Mogućnosti supsidijarnosti u crkvenom životu*, 154–155.

⁸ Usp. Oswald von NELL-BREUNING, *Baugesetze der Gesellschaft. Gegenseitige Verantwortung – Hilfreicher Beistand*, Freiburg im Breisgau, 1968., 133–141.

⁹ Riječ je sljedećem tekstu: »Preporučuje se studij koji bi razmotrio da li se načelo supsidijarnosti što je na snazi u ljudskom društvu, može primijeniti u Crkvi i u kojem se stupnju i smislu može i treba provesti ta primjena«, DRUGA IZVANREDNA BISKUPSKA SINODA, *Završni dokumenti*, Zagreb, 1986., 27.

¹⁰ Važniji socijalni dokumenti Crkve raspravljaju o načelu supsidijarnosti i o njegovoj primjeni u odnosu na društveni život, ali se ne upuštaju u raspravu o primjeni supsidijarnosti u odnosu na život Crkve.

¹¹ Usp. PAPINSKO VIJEĆE »IUSTITIA ET PAX«, *Kompendij socijalnog nauka Crkve*, Zagreb, 2005.

¹² PONTIFICIO CONSIGLIO DELLA GIUSTIZIA E DELLA PACE, *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa*, Roma, 2005., 749–750.

kao dokument Papinskoga vijeća »Iustitia et pax«, ne raspravlja opširnije o temi primjene supsidijarnosti u crkvenom životu ali na temelju tekstova o supsidijarnosti u *Kompendiju socijalnog nauka Crkve* pojašnjava važnost i značenje načela supsidijarnosti. Naglašava da načelo supsidijarnosti, kao jedno od temeljnih načela socijalnog nauka Crkve, na značajan način pridonosi rastu ljudskog dostojanstva jer dopušta osobama i zajednicama razvijati vlastitu slobodu i inicijative. Nadalje, supsidijarnost omogućuje neposrednu povezanost dostojanstva osobe i društvenog dobra koje ovisi o osobi. Načelo supsidijarnosti ostvaruje se na dva načina; *pozitivan*, tako da olakšava javno-društveno djelovanje kako pojedinaca tako i manjih skupina i *negativan*, tako da sprječava miješanje viših instancija i skupina u djelovanje onoga što mogu i trebaju učiniti manje skupine i instance.¹³

Za raspravu o primjeni supsidijarnosti u Crkvi, odnosno crkvenom životu smatramo važnim rasprave dvojice autora Oswalda von Nell-Breuninga i Waltera Kaspera i to one njihove radove¹⁴ na temelju kojih se može tražiti odgovor na pitanje o primjenjivosti načela supsidijarnosti koje, prema obojici, na poseban način vrijedi za vjernika laike i za njihovo poslanje u svijetu i u Crkvi. Budući da smo o tome opširnije pisali u članku »Mogućnosti supsidijarnosti u crkvenom životu«¹⁵, ovdje pretpostavljamo tu teoretsku podlogu i na temelju njihove postavke da načelo supsidijarnosti na poseban način vrijedi za vjernike laike i njihovo poslanje u svijetu i u Crkvi, u tekstu koji slijedi tražimo odgovor na pitanje koliko je ta svijest prisutna u životu hrvatskih vjernika, katolika? I za jednog i za drugog autora načelo supsidijarnosti omogućuje poštivanje dostojanstva i slobode pojedinog kršćanina u crkvenom životu.

2. Pretpostavke za supsidijarno ponašanje: razina razumijevanja, mogućnost utjecaja, preuzimanje odgovornosti, povjerenje i sudjelovanje

Dosadašnja je rasprava na teološko-crkvenoj razini pokazala da je prilično komplicirano primijeniti načelo supsidijarnosti na unutarcrkveni život. Ipak, iz te rasprave proizlazi da je moguće utemeljeno raspravljati o primjeni supsidijarnosti na život i djelovanje vjernika laika u crkvenom životu. Važno je i

¹³ Usp. Isto, 750–751.

¹⁴ Usp. Oswald von NELL-BREUNING, Subsidiarität in der Kirche, u: *Stimmen der Zeit*, 204 (1986.) 3, 147–156; Walter KASPER, Zum Subsidiaritätsprinzip in der Kirche, u: *Communio. Internationale katholische Zeitschrift*, 18 (1989.) 2, 155–162.

¹⁵ Usp. Stjepan BALOBAN, Mogućnosti supsidijarnosti u crkvenom životu, 154–160.

za ovaj rad naglasiti ono na što je upozorio Walter Kasper, to jest da se načelo supsidijarnosti nikako ne smije »zamijeniti s pospješivanjem demokratizacije i decentralizacije Crkve. Ta dva pojma su teološki tako problematična da ih je u ovoj raspravi najbolje ostaviti po strani.«¹⁶

U empirijskom istraživanju unutar projekta »Supsidijarnost u hrvatskom društvu« zanimalo nas je, u odnosu na našu temu, koja je mogućnost uključivanja vjernika laika u dinamiku života crkvene zajednice u Hrvatskoj. U tom kontekstu pokušali smo otkriti određene pretpostavke za supsidijarno ponašanje u crkvenom životu u Hrvatskoj. Postavili smo određena pitanja za koja mislimo da nam mogu pomoći u traženju odgovora na pitanje o tome koliko Hrvati i hrvatski građani prihvaćaju i prakticiraju supsidijarno ponašanje u odnosu na crkveni život.

Rezultati empirijskoga istraživanja pokazali su ono što se moglo i pretpostaviti, a to je da je kako sam pojam tako i značenje načela supsidijarnosti u Hrvatskoj slabo poznato ili gotovo nepoznato. Na pitanje (br. 50a): Jeste li čuli za riječ supsidijarnost? 83,6% ispitanika je odgovorilo da nije, a samo 15,6% njih da jest. Onima koji su čuli za taj pojam ponuđene su četiri mogućnosti (pitanje br. 50b) da odgovore odakle im je poznat taj pojam. Pojam supsidijarnost najviše je poznat iz stručnih rasprava sociologa, gospodarstvenika i pravnika (7,1%), zatim iz hrvatskih medija (7,0%), pa iz rasprava o Europskoj uniji (5,1%) i tek 2,6% iz crkvenoga govora, posebno socijalnog nauka Crkve. To posljednje, to jest da tek 2,6% ispitanika poznaje supsidijarnost iz crkvenog govora, treba svakako zabrinuti kako one koji se u Hrvatskoj bave socijalnim naukom Crkve kao i sve crkvene djelatnike jer također govori i o percepciji socijalnog nauka Crkve u hrvatskoj Crkvi i društvu. Određeni odgovor zašto je to tako dade se naslutiti iz sljedećih dvaju pitanja, odnosno odgovora na njih. Na pitanje (br. 48): Smatrate li da vjernici u nas dovoljno poznaju socijalni nauk Crkve? u postotcima 75,8% odgovorilo je s 'ne', a tek 21,9% s 'da'. Zanimljiv je i podatak dobiven iz sljedećeg pitanja (br. 49): Koliko je Crkva u Hrvatskoj prepoznata po svom socijalnom nauku? Nešto više od jedne trećine ispitanika (36,5%) odgovorilo je da je Crkva u Hrvatskoj samo teoretski prepoznata po svom socijalnom nauku, nešto manje od jedne trećine (32,7%) odgovorilo je da se praktično djeluje, ali je teoretski slabo poznato, a nešto više od jedne četvrtine (27,6%) odgovorilo je da Crkva u Hrvatskoj nije ni teoretski i praktično prepoznata po svojem socijalnom učenju.

¹⁶ Walter KASPER, Zum Subsidiaritätsprinzip in der Kirche, 160–161.

S obzirom na razumijevanje pojma supsidijarnosti, zanimljiv je još jedan podatak a odnosi se na pitanje (br. 51): Možete li svojim riječima objasniti što je supsidijarnost? Čak 91,7% ispitanika odgovorilo je s 'ne', a tek 8,3% odgovorilo je da ima odgovor i od njih je zatraženo da ukratko svojim riječima objasne pojam supsidijarnost. Dobiveni rezultati od tih 8,3% pokazuju da se pod pojmom supsidijarnost najmanje razumije ono što ona stvarno jest¹⁷, a najvećim dijelom se povezuje uz različite oblike odnosa kako u društvu tako i u Crkvi.¹⁸

Bez obzira na gotovo porazne rezultate o tome koliko se u Hrvatskoj razumije pojam i značenje supsidijarnosti i o slabom utjecaju Crkve na javni i vjerski život pod vidom socijalnog nauka, što također proizlazi iz ovih rezultata, htjeli smo, s jedne strane istražiti pretpostavke za stvaranje supsidijarnoga okruženja i, s druge strane istražiti konkretno postupanje s obzirom na ono što se može razumjeti pod supsidijarnim ponašanjem.

U ovom radu zanimaju nas one pretpostavke koje se odnose prvenstveno na crkveni život vjernika laika.¹⁹ Riječ je o pretpostavkama koje se odnose na način razmišljanja i na konkretno postupanje. U tom kontekstu tražili smo odgovore na pitanja o tom tko bi o čemu trebao *odlučivati* i koliko je *moгуće utjecati* na određene odluke, zatim pitanje *povjerenja* u određene institucije te spremnosti *na aktivno sudjelovanje* u crkvenom životu.

¹⁷ Tek manji dio odgovora daje naslutiti značenje načela supsidijarnosti. Navodimo samo neke od njih: donošenje odluka prvenstveno na nižim instancijama, zatim na višim; ne uplitanje više instancije u poslove/zadace/obveze koje niža može sama napraviti/obaviti/učiniti; pripomoć; načelo da se odluke koje se donose budu što bliže građanima, tj. omogućava aktivnost građana; donošenje odluka na razini što bližoj građanima itd.

¹⁸ Većina odgovora da pod pojmom supsidijarnost razumije nešto drugo. Navodimo neke od njih: odnos dvije ili više osoba u neakvim kontaktima; drugorazredno; nešto više, povezano, kompletno; odvojivost Crkve i države; nešto usput; podložnost; načelo jednakih vrijednosti; kada se nekakav posao podijeli na više različitih ureda; nešto filozofijsko; nešto u vezi kazni; neko zajedništvo; neka vrsta tolerancije itd.

¹⁹ Obradu podataka za ovaj rad pripremio je Gordan Črpić.

A. Najprije donosimo rezultate na razini razumijevanja, odnosno shvaćanja *tko bi što trebao činiti*, tj. što pojedinci zadržavaju za sebe, a što misle da bi drugi trebali učiniti u vjerskom, moralnom i spolnom odgoju djece?²⁰

Tablica 1. Vjerski odgoj djece i mladih

O vjerskom odgoju djece i mladih treba odlučivati:	biskup	župnik	roditelji	stručnjaci	sama djeca	država
prvi izbor	4	7	72	3	11	2
drugi izbor	3	33	18	17	22	1
treći izbor	13	22	6	17	23	8

Tablica 2. Moralni i spolni odgoj djece i mladih

O moralnom i spolnom odgoju djece i mladih treba odlučivati:	biskup	župnik	roditelji	stručnjaci	sama djeca	država
prvi izbor	2	2	76	9	9	2
drugi izbor	1	9	14	48	20	3
treći izbor	3	12	6	23	28	18

Prema dobivenim rezultatima proizlazi da tri četvrtine Hrvata smatra da bi o vjerskom, moralnom i spolnom odgoju djece i mladih trebali odlučivati na prvom mjestu roditelji. Kada je riječ o vjerskom odgoju na drugom mjestu dolazi župnik, odnosno sama djeca i mladi, dok kad je riječ o moralnom i spolnom odgoju na drugom mjestu iza roditelja dolaze stručnjaci, pa sama djeca i mladi.

Proizlazi da su roditelji ovdje spremni preuzeti odgovornost, premda poštuju druge instance, bilo crkvene bilo stručne.

Već na prvi pogled, a bez detaljnije analize, može se vidjeti razlika u tome što ispitanici očekuju od crkvenih predstavnika, ovdje župnika, odnosno biskupa. U odnosu na vjerski odgoj djece i mladih značajno mjesto pridaje se župniku, dakle svećeniku koji je na župi u najbližem kontaktu s roditeljima i djecom. Isto tako može se iščitati, a detaljnija analiza bi to mogla pokazati, da prema ispitanicima određeni utjecaj na vjerski odgoj djece i mladih ima i biskup, premda on nije u neposrednom kontaktu s djecom i mladima. Društvena je situacija u odnosu na moralni i spolni odgoj djece u odnosu na crkvene službenike. Iza roditelja, kojima se pridaje apsolutna prednost, dolaze kao

²⁰ Zbog preglednosti rezultate u tablicama koje slijede zaokružili smo na cijele brojeve. Isto tako zbog preglednosti, u tekstu navodimo samo one analize rezultata u kojima se pokazala statistički značajna razlika na razini $p < 0,05$. Analiza je rađena s obzirom na dob, spol, pohađanje mise i političko opredjeljenje ispitanika.

drugi i treći izbor stručnjaci i sama djeca, a crkveni predstavnici pa i župnik ovdje nemaju neko veće značenje.

B. Mogućnost *utjecaja pojedinca na odluke* koje se donose u široj zajednici

Zanimaju nas rezultati na pitanje o tome koliko pojedinci kao pojedinci mogu utjecati na odluke koje se tiču lokalne i radne zajednice te vjerske zajednice kao i župe i biskupije.

Tablica 3. Možete li, i u kojoj mjeri, Vi kao pojedinac utjecati na odluke koje se tiču...?

Osobno kao član neke udruge mogu utjecati na odluke koje se tiču:	uopće ne mogu	mogu vrlo malo	mogu donekle	mogu izrazito	ne znam	nije primjenjivo
moje lokalne zajednice	33	22	16	3	23	
moje radne zajednice	11	11	8	4	9	54
šire regije i čitave Hrvatske	49	16	7	1	25	
moje vjerske zajednice	25	17	12	2,5	18	18
moje župe i biskupije	26	17	11	2,3	18	18

Na prvi pogled proizlazi da Hrvati smatraju kako mogu malo utjecati na ono što se događa u njihovoj lokalnoj, radnoj i široj zajednici kao i u vjerskoj zajednici.

Slijedi podrobnija analiza koja može ponuditi također zanimljiva i korisna saznanja. Zanimalo nas je kako s tim stoji u odnosu na spol, dob ispitanika, pohađanje mise i političko opredjeljenje.

U ovom radu posebno nas zanima vjerski život, odnosno sve ono što se odnosi na život vjernika laika pod supsidijarnim vidom, pa tako i mogućnost utjecaja na donošenje odluka u vjerskoj zajednici, župi i biskupiji. No vjernici laici članovi su društva u kojem žive pa je svakako korisno vidjeti kako oni prakticiraju supsidijarno ponašanje u društvenoj zajednici. U tom kontekstu, pod samo nekoliko vidova, ukratko analiziramo utjecaj na odluke lokalne zajednice, radne zajednice, regije i Hrvatske. Od spomenutih zajednica hrvatski građani smatraju da imaju najveći utjecaj u radnoj zajednici, a najmanji u regiji i Hrvatskoj.

Tablica 4. Utjecaj na odluke lokalne zajednice – dob

Utječem na odluke lokalne zajednice:	dob				
	do 30 g.	31 – 40 g.	41 – 50 g.	51 – 60 g.	61 g. +
uopće ne mogu	50	50	60	56	70
vrlo malo	31	35	30	32	24
mogu utjecati	19	16	10	12	6

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 37,190$; $p < 0,01$

S obzirom na utjecaj u lokalnoj zajednici, mlađi dio hrvatske populacije smatra da je taj utjecaj veći od srednje i starije populacije, koja u prilično velikom postotku (60 – 70%) tvrdi da uopće ne može utjecati na donošenje odluka.

Tablica 5. Utjecaj na odluke lokalne zajednice – spol

Utječem na odluke lokalne zajednice:	spol	
	ženski	muški
uopće ne mogu	62	54
vrlo malo	30	31
mogu utjecati	9	16

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 16,020$; $p < 0,01$

Muškarci više od žena smatraju da mogu utjecati na donošenje odluka u lokalnoj zajednici.

Tablica 6. Utjecaj na odluke radne zajednice – spol

Utječem na odluke radne zajednice:	spol	
	ženski	muški
uopće ne mogu	36	32
vrlo malo	37	30
mogu utjecati	27	38

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 7,673$; $p < 0,05$

Slično kao i u lokalnoj zajednici, u radnoj zajednici također muškarci mogu računati na veći utjecaj od žena, premda je ovdje utjecaj i jednih i drugih veći nego u lokalnoj zajednici.

Tablica 7. Utjecaj na odluke regije i Hrvatske – dob

Utječem na odluke regije i Hrvatske:	dob				
	do 30 g.	31 – 40 g.	41 – 50 g.	51 – 60 g.	61 g. +
uopće ne mogu	81	79	78	81	90
vrlo malo	17	16	17	18	7
mogu utjecati	3	5	4	0	2

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 27,589$; $p < 0,01$

S obzirom na dob, Hrvati su uvjereni da imaju najmanji utjecaj na događanja općenito u hrvatskom društvu i tu nema neke značajnije razlike što se tiče dobi, osim što je taj utjecaj kod starijih od 50 godina još slabiji.

Slijedi prikaz i kratka analiza podataka koji se odnose na primjenu supsidijarnosti u crkvenom životu vjernika laika u Hrvatskoj, koja se vidi i u tome koliko *oni mogu utjecati na odluke* vjerske zajednice, župe i biskupije.

Tablica 8. Utjecaj na odluke vjerske zajednice – pohađanje mise

Utječem na odluke vjerske zajednice:	misa			
	nikad	povremeno	mjesečno	tjedno
uopće ne mogu	61	59	56	35
vrlo malo	28	31	30	25
mogu utjecati	11	10	14	40

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 109,923$; $p < 0,01$

Oni koji idu redovito na misu, odnosno tjedno, smatraju da mogu znatno više utjecati na donošenje odluka u svojoj vjerskoj zajednici, a oni koji ne idu na misu ili idu povremeno, smatraju da ne mogu utjecati na odluke vjerske zajednice.

Tablica 9. Utjecaj na odluke vjerske zajednice – političko opredjeljenje

Utječem na odluke vjerske zajednice:	lijevo – desno		
	lijevo	centar	desno
uopće ne mogu	47	55	39
vrlo malo	33	29	30
mogu utjecati	20	17	32

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 27,953$; $p < 0,01$

Hrvati koji su desne političke orijentacije smatraju da mogu više utjecati na donošenje odluka u vjerskim zajednicama, ali i lijeva politička opcija smatra da može utjecati na odluke vjerske zajednice.

Tablica 10. Utjecaj na odluke župe i biskupije – dob

Utječem na odluke župe i biskupije:	dob				
	do 30 g.	31 – 40 g.	41 – 50 g.	51 – 60 g.	61 g. +
uopće ne mogu	46	53	51	52	66
vrlo malo	32	31	34	28	19
mogu utjecati	23	16	15	20	15

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 24,332$; $p < 0,01$

Znakovito je da mlađi mogu više utjecati na odluke župe i biskupije i najmanje smatraju da ne mogu utjecati, dok ispitanici nakon 60. godine života smatraju da mogu manje utjecati na te odluke.

Tablica 11. Utjecaj na odluke župe i biskupije – pohađanje mise

Utječem na odluke župe i biskupije:	misa			
	nikad	povremeno	mjesečno	tjedno
uopće ne mogu	64	64	62	39
vrlo malo	28	28	29	28
mogu utjecati	8	8	10	33

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 94,033$; $p < 0,01$

Od onih koji idu redovito na misu skoro dvije trećine smatra da može više ili manje utjecati na odluke u župi i biskupiji, a u najmanjem postotku smatraju da nemaju utjecaj.

Tablica 12. Utjecaj na odluke župe i biskupije – političko opredjeljenje

Utječem na odluke župe i biskupije:	lijevo – desno		
	lijevo	centar	desno
uopće ne mogu	59	59	42
vrlo malo	30	28	28
mogu utjecati	12	13	29

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 35,416$; $p < 0,01$

Hrvatski građani desne političke orijentacije drže da mogu najviše utjecati na odluke u župi i biskupiji, ali i oni lijeve političke orijentacije kao i 'centra' drže da mogu utjecati na te odluke, istina u znatno smanjenom obliku.

U usporedbi s mogućnostima utjecaja na odluke koje se odnose na društvo i pojedine njegove segmente (lokalne zajednice, radne zajednice, regije i Hrvatska) i mogućnosti utjecaja na odluke crkvene zajednice, ovo istraživanje pokazuje zanimljiv rezultat. Oni ispitanici vjernici koji su uključeni u život vjerske zajednice nisu pasivni. Štoviše, smatraju da mogu biti u crkvenoj zajednici aktivni više nego u društvenoj zajednici. Premda se smatra da je Crkva autoritarna i ne otvara prostor vjernicima laicima, ovo istraživanje pokazuje da aktivni vjernici (oni koji redovito pohađaju misu) smatraju da mogu u znatnoj mjeri utjecati na život crkvene zajednice, što će mnoge iznenaditi.

C. Preuzimanje odgovornosti

Tablica 13. Spremnost na preuzimanje odgovornosti u Crkvi (samo katolici)²¹

Odgovornost unutar Crkve za... trebao bi preuzeti:	biskup	župnik	vjernici laici	netko drugi	ne mogu procijeniti
vjerski život župe	8	77	8	1	7
rad s mladima	3	77	11	4	6
Caritas u župi	10	50	27	4	9
gradnju crkve	29	32	20	9	11
financiranje župe	29	23	27	10	11
financijske poslove u župi	15	51	11	10	13
odnos Crkve i društva	31	38	13	6	12

Prema dobivenim rezultatima većina vjernika smatra da bi odgovornost za vjerski život župe, rad s mladima i Caritas u župi trebali preuzeti prije svega župnici, dok se veći angažman vjernika laika očekuje u *Caritasu ali i u financiranju župe i gradnji crkve*. Od biskupa se očekuje značajnije preuzimanje odgovornosti za *gradnju crkava, financiranje župa te odnose Crkve i društva*.

²¹ Rezultati u radu odnose na sve ispitanike, osim u određenim slučajevima kada su u obzir uzeti samo katolici. U tekstu je naznačeno kada se rezultati odnose na katolike.

Tablica 15. Odgovornost unutar Crkve za vjerski život – političko opredjeljenje

Odgovornost unutar Crkve – vjerski život župe	lijevo – desno		
	lijevo	centar	desno
župnik	39	62	69
ostalo ²²	61	38	31

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 57,149$; $p < 0,01$

Politički 'centar' i desno orijentirani građani smatraju u većoj mjeri da župnik preuzima odgovornost za vjerski život župe, dok 'lijeva' opcija smatra više da su i ostali čimbenici odgovorni za vjerski život.

Tablica 16. Odgovornost unutar Crkve za rad s mladima – pohađanje mise

Odgovornost unutar Crkve – rad s mladima	misa			
	nikad	povremeno	mjesečno	tjedno
župnik	25	62	64	78
ostalo	75	38	36	22

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 207,946$; $p < 0,01$

Podatci pokazuju da Hrvati, posebno oni koji idu redovito na misu, odgovornost za rad s mladima unutar Crkve delegiraju župnicima.

Tablica 17. Odgovornost unutar Crkve za rad s mladima – političko opredjeljenje

Odgovornost unutar Crkve – rad s mladima	lijevo – desno		
	lijevo	centar	desno
župnik	41	60	69
ostalo	59	40	31

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 46,485$; $p < 0,01$

Ispitanici koji spadaju u politički 'centar' i desno orijentirani smatraju, njih više od 60%, da župnik treba preuzeti rad s mladima unutar Crkve, ali i više od 40% lijevo orijentiranih smatra da je za rad s mladima unutar Crkve odgovoran župnik. Proizlazi da je župnik središnja figura koju kako aktivni vjernici laici tako i građani lijeve i desne političke orijentacije smatraju ključnim u radu s mladima.

²² Varijable su rekodirane tako da omogućuju statističku analizu. To znači da se od pet kategorija (biskup, župnik, vjernici laici, netko drugi i ne mogu procijeniti) uzimaju one na koje je moguće primijeniti statističku obradu. Ostale kategorije se zbrajaju i stavljaju pod *ostalo* što nam omogućuje daljnju obradu.

Tablica 18. Odgovornost unutar Crkve za Caritas u župi – dob

Odgovornost unutar Crkve – Caritas u župi	dob				
	do 30 g.	31 – 40 g.	41 – 50 g.	51 – 60 g.	61. g +
župnik	32	33	41	40	45
laici	21	20	22	20	21
ostalo	47	47	37	40	35

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 18,523$; $p < 0,05$

Skoro petina hrvatske populacije smatra da vjernici laici trebaju preuzeti odgovornost za Caritas u župi. Za mlađe su to više 'ostali', a za starije je to više župnik.

Tablica 19. Odgovornost unutar Crkve za Caritas u župi – pohađanje mise

Odgovornost unutar Crkve – Caritas u župi	misa			
	nikad	povremeno	mjesečno	tjedno
župnik	20	45	49	40
laici	6	15	22	38
ostalo	74	40	29	22

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 257,747$; $p < 0,01$

Što ljudi više prakticiraju pohađanje mise, češće smatraju da vjernici laici trebaju preuzeti odgovornost za Caritas u župi. To znači da su praktični vjernici otvoreniji za uključivanje u rad župnoga Caritasa, što znači da župnici mogu s njima računati.

Tablica 20. Odgovornost unutar Crkve za Caritas u župi – političko opredjeljenje

Odgovornost unutar Crkve – Caritas u župi	lijevo – desno		
	lijevo	centar	desno
župnik	23	43	41
laici	12	19	32
ostalo	65	38	27

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 100,049$; $p < 0,01$

Politički 'centar' i desno orijentirani više smatraju da bi odgovornost za Caritas u župi uz župnika, koji je na prvom mjestu, trebali preuzeti također vjernici laici, a lijevo orijentirani građani daju prednost kategoriji 'ostalo', koja se može odnositi na 'netko drugi' ili pak 'ne mogu procijeniti'.

Tablica 21. Odgovornost unutar Crkve za gradnju crkve – pohađanje mise

Odgovornost unutar Crkve – gradnja crkve	misa			
	nikad	povremeno	mjesečno	tjedno
biskup	10	26	27	23
župnik	12	26	30	30
laici	6	13	17	24
ostalo	72	36	26	24

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 210,262$; $p < 0,01$

S obzirom na gradnju crkve proizlazi da oni koji idu tjedno na misu najveću odgovornost pridaju župniku, nešto manju biskupu, ali skoro četvrtina njih smatra da su vjernici laici odgovorni za gradnju crkve. Što ljudi idu manje na misu, to je odgovornost vjernika laika za gradnju crkve manja.

Tablica 22. Odgovornost unutar Crkve za gradnju crkve – spol

Odgovornost unutar Crkve – gradnja crkve	spol	
	ženski	muški
biskup	19	24
župnik	25	24
laici	18	13
ostalo	39	39

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 9,530$; $p < 0,05$

Muškarci relativno češće smatraju da je za gradnju crkve odgovoran biskup, dok žene češće smatraju da su za to odgovorni vjernici laici, premda je za jedne i druge najveća odgovornost za gradnju crkve u rukama župnika.

Tablica 23. Odgovornost unutar Crkve za gradnju crkve – političko opredjeljenje

Odgovornost unutar Crkve – gradnja crkve	lijevo – desno		
	lijevo	centar	desno
biskup	20	21	23
župnik	15	25	30
laici	12	14	17
ostalo	54	40	30

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 38,007$; $p < 0,01$

U odnosu na razliku s obzirom na političko opredjeljenje politički desno orijentirani češće smatraju da je odgovornost za gradnju crkve u rukama

župnika i nešto manje biskupa, dok kod lijevo orijentiranih prevladava 'ostalo', to jest ne mogu se odrediti ili misle da bi to trebao činiti netko drugi.

Tablica 24. Odgovornost unutar Crkve za financiranje župe – dob

Odgovornost unutar Crkve – financiranje župe	dob				
	do 30 g.	31 – 40 g.	41 – 50 g.	51 – 60 g.	61 g. +
biskup	26	21	21	22	21
župnik	17	19	14	19	19
laici	12	18	22	23	28
ostalo	45	42	44	36	32

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 35,589$; $p < 0,01$

Što su ispitanici stariji, češće smatraju da bi odgovornost za financiranje župe trebali preuzeti vjernici laici. Drugim riječima, stariji od 40 godina imaju precizniju ideju tko bi trebao preuzeti odgovornost.

Tablica 25. Odgovornost unutar Crkve za financiranje župe – pohađanje mise

Odgovornost unutar Crkve – financiranje župe	misa			
	nikad	povremeno	mjesečno	tjedno
biskup	9	24	29	27
župnik	8	20	27	18
laici	8	20	19	32
ostalo	76	36	26	23

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 246,990$; $p < 0,01$

U dobivenom rezultatu važno nam je primijetiti da praktični vjernici, tj. oni koji tjedno idu na misu češće smatraju (skoro jedna trećina) da vjernici laici trebaju preuzeti odgovornost za financiranje župe.

Tablica 26. Odgovornost unutar Crkve za financiranje župe – spol

Odgovornost unutar Crkve – financiranje župe	spol	
	ženski	muški
biskup	21	24
župnik	16	19
laici	24	18
ostalo	39	40

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 9,353$; $p < 0,05$

Ovdje je važno naglasiti da žene češće smatraju su da vjernici laici odgovorni za financiranje župe.

Tablica 27. Odgovornost unutar Crkve za financiranje župe – političko opredjeljenje

Odgovornost unutar Crkve – financiranje župe	lijevo – desno		
	lijevo	centar	desno
biskup	18	21	26
župnik	13	18	22
laici	14	21	21
ostalo	56	40	31

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 37,795$; $p < 0,01$

Politički lijevo orijentirani građani rjeđe zauzimaju stav o pitanju financiranja župe, dok građani desne političke orijentacije imaju jasniji stav o tomu tko je odgovoran za financiranje župe.

Tablica 28. Odgovornost unutar Crkve za financijske poslove u župi – dob

Odgovornost unutar Crkve – financijski poslovi u župi	dob				
	do 30 g.	31 – 40 g.	41 – 50 g.	51 – 60 g.	61 g. +
biskup	12	11	11	14	12
župnik	42	36	36	41	43
laici	4	12	8	7	10
ne može procijeniti	12	10	14	5	10
ostalo	30	31	30	34	25

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 32,553$; $p < 0,01$

S obzirom na financijske poslove u župi sve kategorije pretežno smatraju da je to odgovornost župnika, u postotku 11–14% da je to odgovornost biskupa i oko 10% da je to odgovornost vjernika laika, s tim da najmlađi vide najmanju ulogu vjernika laika u vođenju financijskih poslova župe.

Tablica 29. Odgovornost unutar Crkve za financijske poslove u župi – pohađanje mise

Odgovornost unutar Crkve – financijski poslovi u župi	misa			
	nikad	povremeno	mjesečno	tjedno
biskup	7	12	17	14
župnik	15	44	50	48

Odgovornost unutar Crkve – financijski poslovi u župi	misa			
	nikad	povremeno	mjesečno	tjedno
laici	1	8	4	15
ne može procijeniti	7	15	9	8
ostalo	71	21	20	15

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 354,398$; $p < 0,01$

Oni koji nikad ne idu na misu, ostaju najviše u kategoriji 'ostalo', a od svih drugih najčešće je za financijske poslove u župi odgovoran župnik, a oni koji idu tjedno na misu, smatraju značajnije da su za financijske poslove odgovorni vjernici laici.

Tablica 30. Odgovornost unutar Crkve za financijske poslove u župi – političko opredjeljenje

Odgovornost unutar Crkve – financijski poslovi u župi	lijevo – desno		
	lijevo	centar	desno
biskup	11	10	14
župnik	28	41	47
laici	4	7	13
ne može procijeniti	10	12	6
ostalo	47	31	20

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 72,186$; $p < 0,01$

Prevladava odgovornost župnika za financijske poslove u župi dok građani desne političke orijentacije češće smatraju da je to odgovornost vjernika laika.

Tablica 31. Odgovornost unutar Crkve za odnose Crkve i društva – dob

Odgovornost unutar Crkve – odnosi Crkve i društva	dob				
	do 30 g.	31 – 40 g.	41 – 50 g.	51 – 60 g.	61 g. +
biskup	20	16	27	24	30
župnik	26	27	31	28	33
laici	12	16	6	9	8
ne može procijeniti	13	10	11	9	5
ostalo	29	31	25	30	24

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 48,415$; $p < 0,01$

Ovdje je potrebno primijetiti da za *odnose Crkve i društva* mlađi naraštaji vide, uz odgovornost župnika i biskupa, i veću odgovornost vjernika laika, premda kod svih naraštaja prevlada uvjerenje da je to prvenstveno odgovornost župnika i biskupa.

Tablica 32. Odgovornost unutar Crkve za odnose Crkve i društva – pohađanje mise

Odgovornost unutar Crkve – odnosi Crkve i društva	misa			
	nikad	povremeno	mjesečno	tjedno
biskup	11	25	27	30
župnik	12	30	39	37
laici	3	12	8	13
ne može procijeniti	5	13	11	7
ostalo	69	20	16	12

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 354,555$; $p < 0,01$

Većina onih koji idu na misu smatra da je prije svega odgovornost župnika i biskupa za odnos Crkve i društva, a tek 8–13% njih drži da je to odgovornost vjernika laika. Znakovito je i to da vjernici, pa i oni koji idu redoviti u crkvu, ne misle da bi i oni trebali preuzeti više odgovornosti za odnose Crkve i društva.

Tablica 33. Odgovornost unutar Crkve za odnose Crkve i društva – političko opredjeljenje

Odgovornost unutar Crkve – odnosi Crkve i društva	lijevo – desno		
	lijevo	centar	desno
biskup	14	25	28
župnik	24	27	35
laici	6	10	11
ne može procijeniti	11	11	5
ostalo	45	27	20

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 67,598$; $p < 0,01$

Bez obzira na političko opredjeljenje ispitanici najveću odgovornost za odnose Crkve i društva pridaju župniku, onda biskupu, a 'centar' i desne političke orijentacije češće vjernicima laicima.

D. Razina povjerenja

Za primjenu supsidijarnost vjernika laika veoma je važno povjerenje u crkvene institucije i službenike.

Tablica 34. Ako ste član Crkve, koliko imate povjerenja u...? (katolici)

Imam povjerenja u:	uopće ne	malo	dosta	mnogo	ne mogu procijeniti
svoju (nad)biskupiju	6	24	43	18	9
svog (nad)biskupa	6	23	43	18	10
svoju župu	5	22	43	23	7
svoga župnika/ svećenika čiju misu pohađam	7	22	39	26	6
druge župljane koji idu na misu koju i Vi pohađate	6	26	44	13	10

Zanimljiv je odgovor na pitanje o *povjerenju u crkvenom životu*. Ovdje su se pitali samo katolici. Općeniti pogled pokazuje da je povjerenje *vjernika* u Crkvu, crkvene institucije i službenike, *relativno visoko*. Najviše u župnike s kojima vjernici češće komuniciraju i uspostavljaju relacije iz kojih se može razvijati povjerenje. Relativno je i visoko povjerenje vjernika u druge vjernike koji idu na misu i s kojima se tako češće susreću, što je također prostor za razvoj socijalnog kapitala kako u crkvenom tako i u društvenom životu, što ne bi trebalo zanemariti.

Tablica 35. Povjerenje u (nad)biskupiju – dob (katolici)

Povjerenje u (nad) biskupiju	dob				
	do 30 g.	31 – 40 g.	41 – 50 g.	51 – 60 g.	61 g. +
nema	43	41	38	36	15
ima	57	59	62	64	85

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 53,318$; $p < 0,01$

Više povjerenja u (nad)biskupiju imaju stariji naraštaji nego mlađi.

Tablica 36. Povjerenje u (nad)biskupiju – pohađanje mise (katolici)

Povjerenje u (nad) biskupiju	misa			
	nikad	povremeno	mjesečno	tjedno
nema	63	47	22	17
ima	37	53	78	84

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 119,600$; $p < 0,01$

Oni koji češće odlaze na misu, pokazuju veće povjerenje u svoju (nad)biskupiju.

Tablica 37. Povjerenje u (nad)biskupiju – političko opredjeljenje (katolici)

Povjerenje u (nad) biskupiju	lijevo – desno		
	lijevo	centar	desno
nema	45	33	26
ima	55	67	74

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 14,650$; $p < 0,01$

Desno politički orijentirani katolici imaju više povjerenja u (nad)biskupiju, premda i preko 50% politički lijevo orijentiranih ima povjerenja u svoju (nad)biskupiju.

Tablica 38. Povjerenje u (nad)biskupa – dob (katolici)

Povjerenje u (nad)biskupa	dob				
	do 30 g.	31 – 40 g.	41 – 50 g.	51 – 60 g.	61 g. +
nema	41	42	39	34	14
ima	59	58	61	66	86

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 55,496$; $p < 0,01$

Kada je riječ o biskupu, odnosno nadbiskupu, veće povjerenje s obzirom na dob imaju stariji, ali i 60% mlađih naraštaja ima povjerenja u (nad)biskupa.

Tablica 39. Povjerenje u (nad)biskupa – pohađanje mise (katolici)

Povjerenje u (nad)biskupa	misa			
	nikad	povremeno	mjesečno	tjedno
nema	65	47	22	15
ima	35	53	78	85

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 132,210$; $p < 0,01$

Što katolici češće pohađaju misu, to imaju više povjerenja u (nad)biskupa.

Tablica 40. Povjerenje u (nad)biskupa – političko opredjeljenje (katolici)

Povjerenje u (nad)biskupa	lijevo – desno		
	lijevo	centar	desno
nema	44	33	25
ima	56	67	76

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 15,643$; $p < 0,01$

Što idemo prema desnoj političkoj opciji, to se pokazuje više povjerenja u (nad)biskupa.

Tablica 41. Povjerenje u župu – dob (katolici)

Povjerenje u župu	dob				
	do 30 g.	31 – 40 g.	41 – 50 g.	51 – 60 g.	61 g. +
nema	38	36	36	29	14
ima	62	64	64	71	86

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 43,433$; $p < 0,01$

Povjerenje u župu s obzirom na dob relativno je visoko; oko dvije trećine vjernika ima povjerenje u župu s tim da ono u starijim naraštajima nakon 50. godine raste.

Tablica 42. Povjerenje u župu – pohađanje mise (katolici)

Povjerenje u župu	misa			
	nikad	povremeno	mjesečno	tjedno
nema	58	44	20	12
ima	42	56	80	88

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 137,796$; $p < 0,01$

Što vjernici češće idu na misu, imaju veće povjerenje u župu a oni koji idu tjedno čak 88%. Važno je primijetiti da čak 42% onih koji nikada ne idu na misu ima povjerenja u župu, drugim riječima računaju na nju.

Tablica 43. Povjerenje u župu – spol (katolici)

Povjerenje u župu	spol	
	ženski	muški
nema	26	33
ima	74	68

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 6,115$; $p < 0,05$

Podatci pokazuju da žene imaju nešto više povjerenja u župu nego muškarci.

Tablica 44. Povjerenje u župu – političko opredjeljenje (katolici)

Povjerenje u župu	lijevo – desno		
	lijevo	centar	desno
nema	39	31	21
ima	61	69	79

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 15,767$; $p < 0,01$

Oni koji su politički desno orijentirani, imaju veće povjerenje, ali i lijevo orijentirani katolici imaju znatno povjerenje u župu.

Tablica 45. Povjerenje u župnika – dob (katolici)

Povjerenje u župnika	dob				
	do 30 g.	31 – 40 g.	41 – 50 g.	51 – 60 g.	61 g. +
nema	42	38	37	25	19
ima	59	62	63	75	81

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 36,627$; $p < 0,01$

Povjerenje u župnika kreće se oko 60% sve do 50. godine, a nakon toga značajno raste.

Tablica 46. Povjerenje u župnika – pohađanje mise (katolici)

Povjerenje u župnika	misa			
	nikad	povremeno	mjesečno	tjedno
nema	57	45	24	14
ima	43	55	76	86

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 116,154$; $p < 0,01$

U postotku je 43% onih katolika koji nikada ne idu na misu ali imaju povjerenja u župnika, a taj postotak kontinuirano raste sve do 86% kod onih koji idu tjedno na misu.

Tablica 47. Povjerenje u župnika – političko opredjeljenje (katolici)

Povjerenje u župnika	lijevo – desno		
	lijevo	centar	desno
nema	40	32	24
ima	60	68	76

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 12,244$; $p < 0,01$

Oni katolici koji su usmjereni prema desnom spektru političkoga opredjeljenja, pokazuju veće povjerenje u župnika, ali i 60% politički lijevo orijentiranih imaju povjerenja u župnika.

Tablica 48. Povjerenje u druge župljane koji idu na misu koju Vi pohađate – dob (katolici)

Povjerenje u druge župljane	dob				
	do 30 g.	31 – 40 g.	41 – 50 g.	51 – 60 g.	61 g. +
nema	47	44	40	31	23
ima	53	56	60	69	76

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 36,586$; $p < 0,01$

S obzirom na dob povjerenje je preko 50% u svim dobnim skupinama, s tim da ono značajno raste što se ide prema starijoj populaciji.

Tablica 49. Povjerenje u druge župljane koji idu na misu koju Vi pohađate – pohađanje mise (katolici)

Povjerenje u druge župljane	misa			
	nikad	povremeno	mjesečno	tjedno
nema	61	48	31	20
ima	39	52	69	80

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 90,572$; $p < 0,01$

Oni katolici vjernici koji češće idu na misu, imaju znatno više povjerenja (tjedno čak 80%) u druge župljane od onih koji idu rjeđe na misu.

Tablica 50. Povjerenje u druge župljane koji idu na misu koju Vi pohađate – spol (katolici)

Povjerenje u druge župljane	spol	
	ženski	muški
nema	32	40
ima	68	60

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 5,584$; $p < 0,05$

S obzirom na povjerenje u druge župljane koji idu na misu, žene imaju nešto više povjerenja od muškaraca.

Tablica 51. Povjerenje u druge župljane koji idu na misu koju Vi pohađate – političko opredjeljenje (katolici)

Povjerenje u druge župljane	lijevo – desno		
	lijevo	centar	desno
nema	43	38	29
ima	57	62	71

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 8,864$; $p < 0,05$

Kako idemo prema desnom političkom opredjeljenju, pokazuje se jače povjerenje u druge župljane, iako je i u lijevoj političkoj orijentaciji to povjerenje iznad 50%.

E. Spremnost na aktivno sudjelovanje u crkvenom životu

Supsidijarnost se očituje posebno u spremnosti na aktivno sudjelovanje u različitim oblicima crkvenog života.

Tablica 57. Jeste li Vi osobno spremni sudjelovati u radu... (katolici)

Spreman sam aktivno sudjelovati u (radu):	sigurno ne	vjerojatno ne	možda da, možda i ne	vjerojatno da	sigurno da
Caritasa	12	20	21	31	16
Župnog pastoralnog vijeća	19	32	26	18	6
rješavanju vjerskih problema u župi	20	31	26	17	7
rješavanju materijalnih problema u župi	19	30	24	20	8

Spreman sam aktivno sudjelovati u (radu):	sigurno ne	vjerojatno ne	možda da, možda i ne	vjerojatno da	sigurno da
vjerskom odgoju mladih	17	30	23	22	8
etičko-moralnom odgoju mladih u župi	17	30	25	20	8
u radu na odnosima Crkve i društva	19	29	25	20	8

Iz dobivenih rezultata proizlazi da su vjernici najspremniji sudjelovati u radu Caritasa (47%), to jest spremni su se konkretno socijalo angažirati. U odnosu na broj vjernika u Hrvatskoj to je velik potencijal. No, velik se broj vjernika želi uključiti i u druge aktivnosti na župi, primjerice u rješavanje materijalnih problema, vjerski odgoj mladih, etičko-moralni odgoj mladih u župi te u rad na odnosima Crkve i društva.

Tablica 58. Spremnost sudjelovanja u radu Caritasa – dob (katolici)

Spreman sam sudjelovati u radu Caritasa.	dob				
	do 30 g.	31 – 40 g.	41 – 50 g.	51 – 60 g.	61 g. +
ne	34	36	33	38	46
možda	26	22	26	21	14
da	40	42	42	41	40

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 24,119$; $p < 0,01$

Oko 40% ispitanika svih dobnih skupina spremni su sudjelovati u radu Caritasa. Uočava se da stariji od 61 godine pokazuju manju spremnost u radu Caritasa u odnosu na mlađe dobne skupine.

Tablica 59. Spremnost sudjelovanja u radu Caritasa – pohađanje mise (katolici)

Spreman sam aktivno sudjelovati u radu Caritasa.	misa			
	nikad	povremeno	mjesečno	tjedno
ne	64	41	29	17
možda	18	23	32	19
da	18	36	39	64

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 212,284$; $p < 0,01$

Preko 60% onih koji idu tjedno na misu iskazuju spremnost sudjelovati u radu Caritasa, a preko jedne trećine onih koji idu povremeno i mjesečno na misu iskazuju spremnost za rad u Caritasu.

Tablica 60. Spremnost sudjelovanja u radu Caritasa – političko opredjeljenje (katolici)

Spreman sam aktivno sudjelovati u radu Caritasa.	lijevo – desno		
	lijevo	centar	desno
ne	49	38	28
možda	17	23	23
da	34	38	50

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 31,125$; $p < 0,01$

Oni koji su desno politički orijentirani, spremniji su više se aktivno angažirati u Caritasu od onih koji su lijeve političke orijentacije, što je zanimljivo jer bi se moglo očekivati da se upravo lijeva politička orijentacija katolika više angažira na socijalnom području.

Tablica 61. Spremnost sudjelovanja u radu Župnoga pastoralnog vijeća – dob (katolici)

Spreman sam sudjelovati u radu Župnoga pastoralnog vijeća.	dob				
	do 30 g.	31 – 40 g.	41 – 50 g.	51 – 60 g.	61 g. +
ne	61	58	53	59	62
možda	27	24	27	18	17
da	12	18	20	23	21

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 24,151$; $p < 0,01$

Između 12% i 23% svih dobnih skupina spremno je sudjelovati u radu Župnoga pastoralnog vijeća, a oni do 30. godine života značajno manje.

Tablica 62. Spremnost sudjelovanja u radu Župnoga pastoralnog vijeća – pohađanje mise (katolici)

Spreman sam sudjelovati u radu Župnoga pastoralnog vijeća.	misa			
	nikad	povremeno	mjesečno	tjedno
ne	83	70	50	30
možda	14	21	34	27
da	3	9	16	44

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 317,026$; $p < 0,01$

Oni koji idu tjedno na misu, značajno su više (44%) spremni sudjelovati u radu Župnoga pastoralnog vijeća, narednih 27% djelomično je spremno a tek

30% njih nije spremno sudjelovati u toj aktivnosti župe. Što češće idu na misu, spremniji su na suradnju.

Tablica 63. Spremnost sudjelovati u radu Župnoga pastoralnog vijeća – političko opredjeljenje (katolici)

Spreman sam sudjelovati u radu Župnoga pastoralnog vijeća.	lijevo – desno		
	lijevo	centar	desno
ne	72	61	46
možda	19	22	26
da	9	17	28

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 50,539$; $p < 0,01$

Katolici desne političke orijentacije pokazuju veću spremnost za aktivnu suradnju u župi, to jest u radu Župskoga pastoralnog vijeća.

Tablica 64. Spremnost sudjelovati u rješavanju vjerskih problema u župi – pohađanje mise (katolici)

Spreman sam sudjelovati u rješavanju vjerskih problema u župi.	misa			
	nikad	povremeno	mjesečno	tjedno
ne	85	69	49	28
možda	11	21	33	30
da	4	10	18	43

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 313,641$; $p < 0,01$

Oni katolici koji idu češće na misu, značajnije su spremni sudjelovati u rješavanju vjerskih problema u župi. Praktično tri četvrtine vjernika koji idu tjedno na misu spremno je više ili manje sudjelovati u rješavanju vjerskih problema u župi.

Tablica 65. Spremnost sudjelovati u rješavanju vjerskih problema u župi – političko opredjeljenje (katolici)

Spreman sam sudjelovati u rješavanju vjerskih problema u župi.	lijevo – desno		
	lijevo	centar	desno
ne	72	62	44
možda	20	21	27
da	8	17	29

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 60,308$; $p < 0,01$

Što idemo više prema desnom političkom opredjeljenju, ljudi su spremniji sudjelovati u rješavanju vjerskih problema u župi.

Tablica 66. Spremnost sudjelovati u rješavanju materijalnih problema u župi – pohađanje mise (katolici)

Spreman sam sudjelovati u rješavanju materijalnih problema u župi.	misa			
	nikad	povremeno	mjesečno	tjedno
ne	81	65	48	30
možda	12	21	29	26
da	7	14	23	44

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 240,323$; $p < 0,01$

Što vjernici idu češće na misu, to su spremniji sudjelovati u rješavanju materijalnih problema. Oko 70% vjernika koji idu tjedno na misu, ali i 19% onih koji nikada ne idu na misu, spremni su više ili manje aktivno sudjelovati u rješavanju materijalnih problema u župi.

Tablica 67. Spremnost sudjelovati u rješavanju materijalnih problema u župi – političko opredjeljenje (katolici)

Spreman sam sudjelovati u rješavanju materijalnih problema u župi.	lijevo – desno		
	lijevo	centar	desno
ne	67	58	45
možda	17	22	27
da	17	20	28

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 30,174$; $p < 0,01$

Desna politička orijentacija spremnija je od lijeve, ali i jedna trećina ovih posljednjih spremna je sudjelovati u materijalnoj pomoći župi.

Tablica 68. Spremnost sudjelovati u vjerskom odgoju mladih – pohađanje mise (katolici)

Spreman sam sudjelovati u vjerskom odgoju mladih.	misa			
	nikad	povremeno	mjesečno	tjedno
ne	81	63	38	28
možda	11	20	38	23
da	8	17	23	50

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 282,092$; $p < 0,01$

Oni vjernici koji češće idu na misu, iskazuju veću spremnost sudjelovati u vjerskom odgoju mladih. Njih 50% odgovorilo je sa 'da' a daljnjih 23% sa 'možda'.

Tablica 69. Spremnost sudjelovati u vjerskom odgoju mladih – političko opredjeljenje (katolici)

Spreman sam sudjelovati u vjerskom odgoju mladih.	lijevo – desno		
	lijevo	centar	desno
ne	66	54	44
možda	19	21	24
da	15	24	32

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 30,067$; $p < 0,01$

Oni katolici koji više naginju desnoj političkoj orijentaciji, spremniji su sudjelovati u vjerskom odgoju mladih.

Tablica 70. Spremnost sudjelovati u etičko-moralnom odgoju mladih – dob (katolici)

Spreman sam sudjelovati u etičko-moralnom odgoju mladih.	dob				
	do 30 g.	31 – 40 g.	41 – 50 g.	51 – 60 g.	61 g. +
ne	53	45	48	53	60
možda	26	24	28	18	21
da	22	31	25	29	19

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 23,659$; $p < 0,01$

U etičko-moralnom odgoju mladih najčešće su spremni sudjelovati katolici između 30. i 50. godine, a najmanje mlađi do 30 godina i stariji od 50 godina.

Tablica 71. Spremnost sudjelovati u etičko-moralnom odgoju mladih – pohađanje mise (katolici)

Spreman sam sudjelovati u etičko-moralnom odgoju mladih.	misa			
	nikad	povremeno	mjesečno	tjedno
ne	73	62	42	28
možda	14	20	38	28
da	14	17	20	44

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 197,450$; $p < 0,01$

Oni koji nikad ne idu na misu, znatno manje su spremni sudjelovati u etičko-moralnom odgoju mladih, a nešto manje od 50% onih koji idu tjedno na misu spremno je u njemu sudjelovati.

Tablica 72. Spremnost sudjelovati u etičko-moralnom odgoju mladih – političko opredjeljenje (katolici)

Spreman sam sudjelovati u etičko-moralnom odgoju mladih.	lijevo – desno		
	lijevo	centar	desno
ne	59	54	44
možda	21	23	28
da	20	24	28

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 14,163$; $p < 0,01$

S obzirom na političko opredjeljenje katolici desne političke orijentacije češće su spremni sudjelovati, a 'lijevi' rjeđe, ali i jedna petina ovih posljednjih spremna je sudjelovati u etičko-moralnom odgoju mladih.

Tablica 73. Spremnost sudjelovati u radu na odnosima Crkve i društva – pohađanje mise (katolici)

Spreman sam sudjelovati u radu na odnosima Crkve i društva.	misa			
	nikad	povremeno	mjesečno	tjedno
ne	79	65	47	27
možda	11	21	38	26
da	11	14	15	47

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 270,323$; $p < 0,01$

S obzirom na sudjelovanje u odnosima Crkve i društva skoro 50% onih katolika koji idu tjedno na misu spremni su se angažirati, odnosno dati svoj doprinos.

Tablica 74. Spremnost sudjelovati u radu na odnosima Crkve i društva – političko opredjeljenje (katolici)

Spreman sam sudjelovati u radu na odnosima Crkve i društva.	lijevo – desno		
	lijevo	centar	desno
ne	67	57	43
možda	19	21	28
da	15	22	29

Vrijednost χ^2 testa:
 $\chi^2 = 33,851$; $p < 0,01$

Prema političkom opredjeljenju lijevo orijentirani katolici manje su spremni sudjelovati u odnosima Crkve i društva, za razliku od 'centra' i osobito desno politički orijentiranih, koji su najviše spremni angažirati se u odnosima između Crkve i društva.

Umjesto zaključka

Središnje pitanje ovog rada bilo je istražiti pretpostavke za primjenu supsidijarnosti u crkvenom životu vjernika laika u Hrvatskoj i to na temelju teoretske pretpostavke dvojice poznatih i priznatih autora (Oswald von Nell-Breuning i Walter Kasper) da je moguće primijeniti supsidijarnost u Crkvi, što pokazuje konkretni podatci dobiveni u empirijskom istraživanju o supsidijarnosti u Hrvatskoj (prosinac 2009. godine).²³

Dobiveni rezultati pokazuju da u životu katolika, vjernika laika, u Hrvatskoj postoje određene pretpostavke za primjenu supsidijarnosti u različitim oblicima crkvenoga života. Možemo zaključiti da dobiveni rezultati potvrđuju postavljene hipoteze. Bez obzira na slabo poznavanje pojma i značenja supsidijarnosti, hrvatski vjernici laici u crkvenom životu pokazuju spremnost na suradnju i preuzimanje odgovornosti, odnosno imaju prilično visoko povjerenje u crkvene službenike, osobito one koji su im najbliži, to jest župnike. Prema dobivenim rezultatima može se utemeljeno govoriti o određenim pretpostavkama za primjenu supsidijarnosti, kao što je prilično snažna svijesti o mogućnosti utjecaja na crkveni život, o spremnosti na preuzimanje odgovornosti u pojedinim segmentima vjerskog života kao i o spremnosti na aktivno sudjelovanje, osobito kod onih katolika vjernika koji idu redovitije na misu, odnosno više prakticiraju svoju vjeru.

Sve je to detaljnije obrađeno u članku i to u odnosu na dob i spol ispitanika te pohađanje mise i političko opredjeljenje. Zaključno izdvajamo samo neke podatke kao potvrdu tezu da u Hrvatskoj među vjernicima laicima postoje dobre pretpostavke za njihovo aktivnije i vidljivije supsidijarno uključivanje u crkveni život hrvatske Crkve.

S obzirom na mogućnost *utjecaja na odluke* vjerske zajednice te župe i biskupije pokazuje se da ispitanici imaju veću mogućnost utjecaja na odluke u crkvenom životu nego u društvenom. Izdvajamo zanimljiv podatak da mlađi naraštaji smatraju kako mogu više utjecati na odluke u župi i biskupiji, a najmanje drže da ne mogu utjecati. Isto tako gotovo jedna trećina onih koji idu

²³ Usp. Stjepan BALOBAN, *Mogućnosti supsidijarnosti u crkvenom životu*, 157–160.

tjedno na misu smatra da može utjecati na odluke u svojoj župi, odnosno biskupiji. Znakovito je da općenito uzevši, Hrvati smatraju da imaju manji utjecaj na odluke u društvenoj zajednici (lokalna, radna, regija, Hrvatska), nego na odluke u vjerskoj zajednici, odnosno župi ili biskupiji. Prema prevladavajućoj percepciji u hrvatskom društvu i prema medijskoj interpretaciji očekivalo bi se suprotno, to jest da ljudi u crkvenoj zajednici mogu manje utjecati na donošenje odluka. Proizlazi da je spremnost na supsidijarno ponašanje veća među vjernicima koji su ujedno i hrvatski građani, to jest mogućnost primjene supsidijarnosti je veća u hrvatskoj Crkvi nego u društvu.

U odnosu na *preuzimanje odgovornosti* dobiveni su također zanimljivi rezultati. Osoba kojoj se pridaje najveća odgovornost za cjelokupni život (mladi, Caritas, gradnja crkve, financijski poslovi, odnos Crkve i društva) jest *župnik*. Biskupu se pridaje veća odgovornost za odnose Crkve i društva, gradnju crkve i financiranje župe. Hrvatski katolici od vjernika laika očekuju veći angažman u Caritasu, financiranju župe i gradnji crkve. Iz detaljnijih analiza primjerice vidljivo je da je za rad s mladima 'delegiran' župnik bez obzira je li riječ o spolu, dobi, pohađanju mise ili političkom opredjeljenju ispitanika. Praktični vjernici su otvoreniji za rad u Caritasu, stariji vjernici smatraju da bi odgovornost za financiranje župe i gradnju crkve trebali više imati vjernici laici, a mlađi naraštaji vide veću odgovornost vjernika laika za odnose Crkve i društva od starijih naraštaja.

Za stvaranje ozračja supsidijarnosti kao i za konkretnu primjenu veoma je važno *povjerenje u crkvenom životu* kako u crkvene institucije tako službenike Crkve. Analize pokazuju, ovdje je riječ o katolicima, da je to povjerenje relativno visoko. Katolici imaju najviše povjerenja u župnika s kojima češće komuniciraju a iz te komunikacije se onda može razvijati povjerenje. Povjerenje u župnika kreće se oko 60% do 50. godine, a nakon toga povjerenje raste. Znakovito je da veće povjerenje u župnika pokazuju katolici desnoga spektra političkoga opredjeljenja, ali i 60% onih lijevoga spektra ima povjerenje u župnika. Potrebno je također naglasiti da je relativno visoko povjerenje i u one vjernike koji redovito pohađaju misu, a to stvara mogućnost za razvoj socijalnoga kapitala u crkvenom životu. Vjernici koji idu češće na misu (primjerice 80% onih koji idu tjedno) imaju znatno više povjerenja u vjernike koje susreću u crkvi.

Spremnost na aktivno sudjelovanje u crkvenom životu dobra je pretpostavka za primjenu supsidijarnosti. Rezultati (riječ je samo o katolicima) pokazuju da su vjernici najspremniji sudjelovati u radu Caritasa (47%). Mlađi pokazuju više spremnosti za socijalni angažman u Caritasu kao i oni koji idu tjedno na misu. Ovdje je dobiven zanimljiv podatak u odnosu na političko opredjeljenje kato-

lika. Politički desno orijentirani vjernici spremniji su za angažman u Caritasu od onih lijeve političke orijentacije, premda bi se očekivalo upravo njihov veći angažman na socijalnom području. Katolici žele sudjelovati i u radu Župnoga pastoralnog vijeća, posebno oni koji redovitije sudjeluju na misi; u rješavanju vjerskih problema u župi (praktično jedna trećina koji idu tjedno na misu) kao i u rješavanju materijalnih problema u župi (i ovdje više oni koji idu redovito na misu – oko 70%). Premda se odgovornost za odnose Crkve i društva najvećim dijelom 'delegira' župniku i biskupu, katolici pokazuju također spremnost na sudjelovanje u tim odnosima i to znatno više oni koji pohađaju tjedno misu (skoro 50%). Prema političkom opredjeljenju oni 'centar' i desno orijentirani znatno su više spremni na tu suradnju od onih lijeve političke orijentacije.

Kako iz dobivenih rezultata tako iz određenoga iskustva i rada na projektu »Supsidijarnost u hrvatskom društvu«, smatramo da je za supsidijarno ponašanje kako u društvu tako posebno u crkvenom životu bitna *komunikacija* koja je također važna za *povjerenje* bez kojeg je teško zamisliti *odgovorno preuzimanje dužnosti* i aktivno *sudjelovanje* u ostvarenju općeg dobra. Postoje brojne prepreke takvu supsidijarnom ponašanju od nepovjerenja, autoritarosti, straha (bilo više bilo niže razine) do određenog stila crkvenog života koji je pretpostavljao poslušnost i pokornost.

Istraživanje pokazuje da među hrvatskim vjernicima postoji određeni potencijal za razvoj supsidijarnog ponašanja u crkvenom životu. Još uvijek postoji razmjerno veliko povjerenje u crkvene službenike, posebno župnike.

Ovdje je riječ o vjernicima laicima i njihovoj (ne)spremnosti za supsidijarni angažman u crkvenom životu. Nije obrađivana ni ispitivana onda druga strana, to jest crkveni službenici i njihova spremnost za supsidijarno ponašanje. Međutim, upravo o crkvenim službenicima u Hrvatskoj velikim dijelom ovisi hoće li ta otvorenost vjernika laika za supsidijarni angažman u hrvatskoj Crkvi naići na pozitivno ozračje s njihove strane.

Smatramo da u hrvatskoj Crkvi među vjernicima laicima postoji veliki supsidijarni potencijal i otvorenost za veći angažman u crkvenom životu. Za oživotvorenje supsidijarnog potencijala potrebno je postupno oblikovati *supsidijarni sustav* koji od više instancije pretpostavlja povjerenje, a od pojedinaca i nižih instancija spremnost zauzeti se za opće dobro. Supsidijarni sustav mora računati s brojnim problemima. Trenutačna hrvatska društvena situacija nije pogodno tlo za razvoj supsidijarnog ponašanja. To je, međutim, još veći izazov za crkveni život u Hrvatskoj i prigoda za primjenu katoličkoga socijalnog nauka u hrvatskom društvu.

Summary

APPLYING SUBSIDIARITY IN CHURCH LIFE OF THE LAYMEN/ LAYWOMEN FAITHFUL IN CROATIA ACCORDING TO EMPIRICAL RESEARCH OF SUBSIDIARITY

Stjepan BALOBAN

Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Vlaška 38, p.p. 432, HR – 10 001 Zagreb
stjepan.baloban@zg.t-com.hr

The notion and meaning of the principle of subsidiarity has for some time received greater attention in social life particularly within the European Union. Seeing that the principle of subsidiarity as a social-philosophical principle emerged within the social teachings of the Church (Pius XI., Quadragesimo anno, 1931.) and that Pope Pius XII in 1946 emphasised that that principle applies to the life of the Church as well we question its application in ecclesial life. Discussion about this topic in theological-ecclesial speech has not ended but has in some way weakened after the Second Extraordinary Synod of Bishops in Rome (1985). Based on the results of empirical research of subsidiarity conducted in Croatia in December 2009, the author deals with the application of subsidiarity in the ecclesial life of the laymen/laywomen faithful in Croatia. After introduction with the first point which indicates the theoretical basis for the discussion of the application of subsidiarity in ecclesial life which the author dealt with in an article entitled »Possibilities of subsidiarity in ecclesial life«, this article deals with the data of empirical research and presumptions of subsidiary behaviour: level of understanding, possible influences, taking responsibility, trust and participation. The results confirm both hypotheses. First, despite the low understanding of the principle of subsidiarity in Croatia certain forms of subsidiary behaviour can be seen in ecclesial life of laymen/laywomen faithful. Second, through subsidiary behaviour Croatian laymen/laywomen faithful can more easily be involved in ecclesial life in Croatia. As a result the laymen/laywomen faithful in Croatia are ready for subsidiary engagement in ecclesial life. Moreover, they believe that they have a greater opportunity to influence decision making in the Church than they do in social life. The fundamental question is how can Church's leadership enable them to be involved in ecclesial life based on the principle of subsidiarity in Croatia? The most significant contribution of this article consists in the fact that Croatian laymen/laywomen faithful are prepared to be active in ecclesial life in terms of the principle of subsidiarity.

Key words: subsidiarity, presumptions for subsidiarity, subsidiary behaviour, taking responsibility, possible influence, readiness to participate.